

UN LLIBRE MÀGIC, UN AUTOR REAL (ROALD DAHL I *LES BRUIXES*)

DOSSIER DEL PROFESSOR

4t., 5è. i 6è. D'EDUCACIÓ PRIMÀRIA

INTRODUCCIÓ

L'any 2005 és l'any del llibre i la lectura. La visita a l'exposició *Personatge a la vista! Llibres que fan lectors*, junt amb les activitats preparades per desenvolupar a l'aula taller seran de bon segur un al·licient, una espurna, una llavor que iniciï els més petits i motivï els no tant petits a submergir-se en el món de la lectura, i als més grans a comprendre el procés lector i a valorar la seva importància per formar persones adultes amb un sentit de la imaginació, de l'accés al coneixement i del gaudi.

La literatura infantil és relativament recent dins la panoràmica de la literatura general. En el sentit actual no podem començar a parlar de literatura infantil i juvenil fins al segle XIX. En general, les primeres obres editades especialment per a lectors joves són obres d'origen oral, extreïdes de la tradició popular.

La literatura oral necessita oïdors, però la literatura escrita necessita lectors. I per ser lectors hem de passar abans un procés d'alfabetització. En l'extensió d'aquest procés lector hi ha la clau que possibilita el naixement i creixement de la literatura adreçada a infants i joves, la qual constitueix, alhora, la rampa d'accés a qualsevol altre camp literari.

EL DISCURS DE L'EXPOSICIÓ

El procés de llegir implica reconèixer la significació dels senyals de qualsevol ordre, identificar-se amb allò que es relata i imaginar tant el possible com l'impossible. Si imaginem el procés lector com una ascensió cap al coneixement, els esglaons a pujar d'aquesta escala seran: el reconeixement, la identificació i la imaginació.

Reconèixer

Pujant aquest primer esglaó, el nen/a dona el primer pas per la lectura. En néixer, els sentits permeten a l'ésser humà percebre tota mena de sensacions auditives, olfactives, visuals, tàctils i gustatives. Per tal d'ordenar

totes aquestes percepcions el nen/a haurà de singularitzar, atorgar significat al signe, designar i memoritzar, tot això per poder reconèixer!

Els vegetals i animals no creen signes que els puguin representar. Crear i comprendre la representació, ubicar el món dins del signe per després reconèixe'l, és intrínsecament humà. La llarga memòria dels humans fa intel·ligible el signe i el signe els fa intel·ligible el món o, el que és el mateix, intel·ligents. L'ésser humà ha sabut crear una munió de signes que els serveixen per representar la natura, la parla, la música o l'aritmètica. I el bo del cas és que cadascú els reconeix a la seva manera.

Identificar-se

Pujant al segon esglaó de l'escala "lectura", el nen/a comprèn el lligam entre la representació de la realitat i l'expressió de la pròpia realitat. Coneix personatges amb els quals s'implica emotivament, estableix un vincle afectiu i enriquidor amb l'altre, s'identifica amb allò que l'altre és, que l'altre fa, que a l'altre li passa, és a dir, es dimensiona a si mateix en relació a l'altre.

De l'altre, de personatges disposats a ser el nostre reflex com si en un ventall de miralls ens miréssim, n'hi ha de tota mena; alguns amb prou feines són coses, cosetes humanitzades, raspalls, fustots de pi com en Pinotxo o joguines de peluix com en Winnie, el Pooh. D'altres són personetes normals i corrents, com la Caputxeta o en Shin-Chan, encara que es poden disfressar de bestiola, com en Babar o la Xola, i tant se val si són persones o animals perquè tots fan les coses que el lector faria si s'hagués trobat en el seu lloc. N'hi ha que xerrotegen i riuen i avaloten amb tot el que els passa a ells i a la seva família i als seus amics, com en Manolito o en Tom Sawyer, o que s'hi amoïnen molt, com El més petit de tots. Alguns es senten molt sols, com l'anequet lleig, i ningú sinó el lector/a els estima com cal estimar a algú que se sent molt desgraciat. N'hi ha que arrisquen la vida per desfer una injustícia com en Tintín. Els herois s'enfronten a les forces del mal, com la sàvia Bagheera, la pantera, el Harry Potter, o el Frodo. Tot i que Harry, tal com la Blancaneu o l'Obèlix posseeixen una qualitat superior, en màgia, bellesa o força.

Tanmateix el lector/a pot enamorar-se, indignar-se, barallar-se o delir-se per allò que enamora o revolta els protagonistes dels contes. En definitiva, el lector/a, gràcies a la proximitat i a la identificació amb els personatges, dissol la seva individualitat, es transforma ell mateix en protagonista i viu les seves aventures.

Imaginar

Pujant l'esglaó de la imaginació, el lector retorna al món de la imatge de la mà de les paraules. Les imatges de les que parlem no són només imatges donades, com poden ser les il·lustracions o les aportacions del medi audiovisual; són les imatges que el lector imagina, les que són suggerides pels textos dels contes i de les històries, i el lector/a els recrea a la seva ment.

Així doncs, la imaginació del lector s'enriqueix amb la lectura. Llegir és imaginar, i la imaginació és la base de qualsevol avenç artístic, científic o tècnic.

La imaginació abunda en les històries de la literatura infantil i juvenil, es mostra a través de PERSONATGES FANTÀSTICS, éssers superlatius que encarnen el màxim que es pot imaginar d'una qualitat o característica humana:

- D'aquell que seria el pitjor de tots se'n diu un diable.
- D'aquella que seria la millor de tots se'n diu una fada.
- Del més alt, un gegant, del més petit, un follet...
- I molts més que puen del bagatge de l'imaginari col·lectiu però que han arribat a ser nous personatges fantàstics, amb noms i peripècies pròpies.

La imaginació també ens permet burlar i jugar amb el temps. Un temps que no és passat, ni present, ni futur esdevé un TEMPS IMAGINARI. Així és com la Bella dorment dorm durant 100 anys, Peter Pan roman sempre nen i Harry Potter dona marxa enrere al temps per tornar al començament del dia.

Els llocs dels contes sovint tenen el privilegi de no trobar-se enlloc. Són també LLOCS IMAGINARIS. No són de fàcil accés, només per aquell que té la capacitat d'imaginar. Per arribar a *L'illa de Mai Més*, cal pols de fada i pensar coses alegres; per arribar a *La terra de les Meravelles* s'ha de travessar un mirall; per anar a veure el Pare Noel cal pujar-se a un tren màgic, *L'expresso Polar*.

Aquesta ascensió pels esglaons de les primeres percepcions, del reconeixement, la identificació, fins arribar a la imaginació, la fan els nens acotxats primer per la veu de cançons i contes que els adults, familiars o mestres els transmeten, fins que són capaços, davant les pàgines d'un llibre, de comprendre i gaudir de la lectura tots sols. Aquesta independència lectora els fa més lliures i els proporciona l'accés al coneixement.

PROPOSTA DIDÀCTICA

L'activitat programada per als nens i nenes de 9 a 11 anys proposa una visita guiada per l'exposició *Personatge a la vista! Llibres que fan lectors* i la realització d'un taller a l'aula didàctica del Palau Robert. Així mateix, es proposen altres activitats complementàries per ser desenvolupades al propi centre educatiu.

La visita guiada és conduïda per un educador que introdueix cada un dels àmbits de l'exposició tot motivant els joves a interactuar amb els diferents estímuls que aquesta planteja i a submergir-se en l'evocació i el record dels contes apuntats principalment amb la presència dels seus personatges.

El contingut d'aquesta exposició està dedicat als personatges de la literatura infantil i juvenil i al procés de la lectura.

L'itinerari d'aquesta exposició no es basa en coordenades històriques, ni temàtiques, ni nacionals. Es presenta un itinerari del subjecte lector, des del moment que reconeix els estímuls i els signes que l'assetgen en la seva vida comunicativa.

El recorregut d'aquesta exposició es desenvolupa en tres àmbits que es corresponen amb les tres fases del procés lector: reconèixer, identificar-se i imaginar.

Els nens i nenes visiten l'exposició de forma bastant lliure i prenent-se el temps necessari per poder veure i interactuar amb els elements expositius amb deteniment. A l'inici de cada àmbit expositiu, l'educador reuneix el grup i fa una introducció del mateix. Al final de cada àmbit, l'educador torna a reunir el grup i promou una discussió sobre els temes que han vist, tot ampliant alguns conceptes per tal de enriquir les seves percepcions.

A l'aula taller es proposa un segon nivell de lectura i reflexió sobre els temes plantejats i suggerits a l'exposició, centrant l'atenció en la novel·la *Les bruixes* i la relació amb el seu creador, Roald Dahl, eixos particulars d'aquesta proposta educativa.

Cada alumne disposa d'un dossier de treball que recull les activitats proposades per desenvolupar a l'aula taller. L'esmentat dossier s'ha de dur fotocopiat el dia de la visita (us el podeu baixar d'aquesta mateixa web).

Els temes que es tracten a l'aula taller són els següents:

- 1- El coneixement dels personatges de la novel·la *Les bruixes* de Roald Dahl.
- 2- L'aproximació a la biografia de Roald Dahl.
- 3- La relació entre la vida de Roald Dahl i la vida del protagonista de la seva novel·la.
- 4- El desenvolupament de la imaginació i la creativitat en l'exercici d'inventar una fórmula màgica, disfressar-se i interpretar una bruixa.
- 5- Les transformacions com una costant a la novel·la *Les bruixes*.
- 6- L'experiència d'una transformació o metamorfosi mitjançant el maquillatge i l'escenificació.

Per poder fer les activitats els alumnes disposen de diferents recursos educatius, com una titella d'una bruixa de gran tamany, extractes del llibre *Les bruixes* i de la biografia de Roald Dahl, elements d'atrezzo, disfresses i maquillatge. A través de tots aquests recursos, juntament amb la informació proporcionada per l'exposició i el propi educador, els alumnes disposen de les eines necessàries per completar les activitats proposades al seu dossier.

A l'escola proposem una sèrie d'activitats per tal que els nens facin el procés complet de creació d'un llibre: imaginar, redactar, il·lustrar, maquetar i editar. Seguint l'estructura del llibre de Roald Dahl, i de qualsevol novel·la, inici, desenvolupament i fi, els nens hauran d'escriure un conte en el que ells mateixos siguin els protagonistes i l'hauran d'il·lustrar. Durant el desenvolupament de la seva història hauran de viure una transformació. Per acabar de completar el procés de creació d'un llibre es proposa que els alumnes es traslladin a l'aula d'informàtica per maquetar i editar el seu conte.

OBJECTIUS GENERALS DE LA PROPOSTA DIDÀCTICA

L'objectiu general de la visita a l'exposició *Personatge a la vista! Llibres que fan lectors* és que els alumnes gaudeixin tot fent un recorregut físic alhora que imaginari pel món de la literatura infantil i juvenil. Els personatges dels contes que li siguin familiars li parlaran de les seves aventures provocant sentiments d'identificació, d'admiració, de desgrat... el traslladaran a llocs familiars o fantàstics, i a temps passats, futurs o imaginaris. Els personatges que siguin desconeguts despertaran la curiositat de l'alumne tot convidant-lo a descobrir el seu tarannà i les seves aventures.

L'activitat a l'aula taller *Un llibre màgic, un autor real* té com a objectiu aprofundir en el coneixement de la novel·la *Les bruixes* i dels seus personatges, i, gràcies a l'apropament biogràfic del seu escriptor, Roald Dahl, donar a entendre el vincle inevitable entre creador i creació.

Tanmateix pretén motivar la imaginació dels alumnes mitjançant l'escriptura, el dibuix i la interpretació, així com l'expressió dels seus sentiments, les seves pors i aspiracions.

OBJECTIUS DIDÀCTICS

1. Comprendre les tres fases que són necessàries per ser lector; reconeixement, identificació i imaginació, tal i com les mostra l'exposició *Personatge a la vista! Llibres que fan lectors*.
2. Llegir i conèixer en profunditat els personatges creats per Roald Dahl en la novel·la *Les bruixes*.
3. Apropar els alumnes a la biografia de l'escriptor Roald Dahl, tot mostrant les característiques comunes entre la seva vida i la del protagonista de la novel·la.
4. Motivar la imaginació i la creativitat mitjançant l'escriptura, el dibuix i la interpretació.

5. Familiaritzar-se amb el concepte transformació o metamorfosi.
6. Donar a conèixer totes les transformacions que viuen els diferents personatges de la novel·la *Les bruixes*
7. Viure l'experiència d'una transformació d'aparença mitjançant el maquillatge i de metamorfosi de personalitat mitjançant l'escenificació.
8. Propiciar l'expressió oral dels sentiments, les pors i les aspiracions dels alumnes.
9. Apropar els alumnes al procés complet de creació d'un llibre: ideació, transcripció, il·lustració, maquetació i edició.
10. Incentivar la lectura, tot motivant els alumnes.

ANNEX1. PROPOSTA OPCIONAL D'ACTIVITAT PER REALITZAR A L'ESCOLA DESPRÈS DE LA VISITA A L'EXPOSICIÓ

La proposta educativa associada a l'exposició *Personatge a la vista! Llibres que fan lectors* traspasa els límits de l'espai expositiu i el temps del que disposem a l'aula taller, així que suggerim una sèrie d'activitats optatives per fer a l'escola per tal d'aprofundir en el procés creador i imaginatiu de l'escriptura i de la il·lustració, i poder dur a terme el procés final de maquetació i d'edició d'un llibre.

1-Abracadabrapotadecabra! Ara per “art d’imaginació” has de crear un conte, en el qual tu seràs el protagonista. Per això l'hauràs d'escriure en primera persona com si expliquessis a algú les teves aventures. No t'oblidis de fer-ho pas a pas i de tenir en compte tots aquests elements:

- *Per començar la història....*
 - presenta't a tu mateix i als altres personatges de la història, que poden ser reals o fantàstics.
 - situa la història en el temps: passat, present o futur, depenent si la història va succeir fa temps, està succeint ara, o succeirà més endavant.
 - situa la història en un lloc real o imaginari; en un castell, en el cel, en un poble, en un planeta...
- *Per desenvolupar la història...*
 - la part central del conte és on tenen lloc totes les accions. Condició indispensable d'aquesta part és que hauràs de viure una transformació. Pots fer servir la poció que vas crear a l'aula taller i la foto on apareixes maquillat i transformat.
- *Per acabar la història...*
 - segons l'animal o cosa en què t'hagis transformat, i si et sents content o desafortunat amb la teva transformació, hauràs de decidir com acaba la teva història. Pots restar per sempre embuixat o mirar de capgirar la situació, tu decideixes!

2- Al teu conte no hi poden faltar il·lustracions. Fes entre 3 i 4 dibuixos per cada fase del conte, començament, desenvolupament i fi. Seran un total d'entre 9 i 12 dibuixos.

3- Receita per fer un llibre (maqueta i edita el teu conte)

- 1- Crea una carpeta a l'ordinador amb el nom del teu conte.
- 2- Fent servir el programa informàtic "Microsoft Word" torna a escriure el teu conte a l'ordinador i guarda'l amb el nom "text" a la teva carpeta.
- 3- Escaneja els dibuixos que has fet per il·lustrar el conte i guarda'ls amb el nom "il·lustracions" a la teva carpeta.
- 4- Per maquetar el conte compagina els dibuixos escanejats i el text de la història. Tria entre un d'aquests models:
 - a. Model "llibre infantil": il·lustracions grans, poc text i molts diàlegs
 - b. Model "llibre juvenil": molt text i poques il·lustracions
 - c. Model "còmic": vinyetes amb "bocadillos"

* Tria el format A4 o A5 per les pàgines del conte.
Si tries el format A5 la maquetació és més complexa. Llavors suggerim que preparis una maqueta manual tallant i enganxant les pàgines per tal de saber la seva situació i després tornis a fer definitivament la maqueta a l'ordinador.
- 5- Per fer les cobertes del llibre utilitza un paper gruixut tipus cartolina. A la portada haurà d'aparèixer:

TÍTOL
AUTOR
IL·LUSTRACIÓ
ANY D'EDICIÓ
LLOC; ESCOLA

- 6- Numera les pàgines i imprimeix els fulls.
- 7- Enquaderna el teu llibre:
 - Ordena les pàgines
 - Col·loca les cobertes
 - Lliga-ho amb grapes o cosint amb un cordill

Si els alumnes han arribat fins aquí, solucionant totes les activitats, és important fer-los conscients que ells mateixos HAN CREAT UN LLIBRE!

L'any 2005 és l'Any del Llibre i la Lectura. Dins d'aquest marc un llibre serà sens dubte un bon regal, així que suggerim que els alumnes facin un tiratge del seu llibre per poder-lo regalar i compartir, així, la seva creació literària.

SOLUCIONARI DE LES ACTIVITATS DEL DOSSIER DE L'ALUMNE

Activitat 1

Les bruixes *de debò* tal i com les descriu Roald Dahl:

- *Es vesteixen amb roba corrent i s'assemblen molt a les dones corrents.*
- *Una bruixa de debò odia els nens amb un odi roent i abrasador.*
- Una bruixa de debò sempre porta guants per què en lloc d'ungles té *unes urpes fines i uncinades*;
- Porta perruca de primera categoria, que se sembla molt al cabell natural, per amagar-se la calba.
- Tenen els forats del nas una mica més grossos que la gent normal per poder olorar els nens. El seu olfacte és extraordinari.
- Els ulls d'una bruixa de debò tenen al centre un punt negre que canvia de color, li alterna el color del foc i el del gel.
- La seva saliva és blava i la fan servir per escriure amb ploma.
- Tenen els peus molt amples, cairats de la punta i sense dits.

Activitat 2

- El nen protagonista de *Les bruixes* vivia amb la seva àvia perquè els seus pares van morir en un accident de trànsit (*opció b*)
- Roald Dahl vivia amb la seva mare perquè el seu pare va morir quan ell tenia tres anys (*opció c*)
- L'àvia del nen protagonista de *Les bruixes* vivia a Noruega (*opció b*)
- La família de Roald Dahl provenia de Noruega (*opció a*)

- Al nen protagonista de *Les bruixes* li agradava molt escoltar les històries que li explicava la seva àvia (*opció c*)
- La senyora O'Connor va ensenyar a Roald Dahl el món meravellós dels llibres i dels contes (*opció b*)
- Quan el nen protagonista de *Les bruixes* es va transformar en ratolí es va sentir feliç perquè no hauria d'anar a l'escola (*opció b*)
- Roald Dahl no estava gaire content als internats anglesos perquè els mestres eren molt rígids i donaven cops de vara (*opció b*)

Activitat 4

- La nena dintre del quadre es va sentir contenta
- La nena – gallina blanca es va sentir desafortunada
- El nen – pedra es va sentir desafortunat
- El nen – dofí es va sentir content
- El nen – ratolí es va sentir content

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ ADDICIONAL

A continuació, us presentem una selecció d'extractes i algun article complet procedents del catàleg que s'ha editat amb motiu de l'exposició.

RONDALLA APÒCRIFA DEL PERSONATGE QUE FA LECTORS

Teresa Duran, comissària de l'exposició

Això era i no era una criatura que va venir al món sense que ningú tingués gaire clar què hi feia allí ni per on havia de tirar (aquest inici es podria repetir centenars de milers de milions de vegades. Des que el món és món, a qualsevol mena de criatura que hi arriba li escau aquest fragment de text).

Sa mare era una dona ampla i amorosa, d'una veu extraordinària i plena de matisos, no tan vella com els dinosaures, però déu n'hi do! L'anomenaven Literatura. Son pare, bon tros més jove, era força més sever i sobirà: sa Reial Majestat el Text. De com el Text, que havia nascut per administrar l'imperi, es va enamorar de na Literatura és una altra història, perquè la que ara ens ocupa és la de la criatura nounada, la caganiu de la família, encara anònima.

Les fades i els bruixots que havien apadrinat el naixement dels fills anteriors de la parella també van assistir a aquest. Però els grans dons, com ara la saviesa, la bondat, la bellesa, la justícia, la força, la màgia, etc., ja havien estat atorgats als seus germans, i calia engiponar-se alguna cosa que fes de la nova criatura una digna hereva de tal nissaga.

—Abans no ocupis el lloc que de dret et pertoca en aquest món, i siguis mereixedora del magnífic nom que et reservem, hauràs de passar tres proves —van anunciar les fades, esgrimint les seves varetes prodigioses. —Amb aquesta —va dir la més vella i tosca de totes elles, allargant-li un estri que més semblava un fus que una vareta—, hauràs de travessar el món i sa bolla, i fins que no l'hagis ben filat i primfilat no podràs tirar endavant de cap de les maneres.

I vinga, correm-hi tots, apa siau! Ja em teniu a la menuda de casa disposada a conjurar i superar tots els perills i encanteris que el fat havia dipositat damunt sa petita testa.

Reconèixer

Va entrar al món per una porta estranya, però més estranya va ser encara la impressió que aquest món li va fer. Allò era un batibull, un caos, un cosmos ple de sons, d'olors, de colors, d'ombres, de coses de tota mena, mida, gust i tacte. Qualsevol que no fos ella, s'hauria espantat i fet marxa enrere. Però ella, la nounada, la innocent, ben arrapadeta al seu fus, ja era allí: ben bé allí enmig. Per tornar

enrere hauria hagut de trobar, en aquell garbuix, un camí. I si es té en compte que, per no saber, ella ni tan sols sabia què era un camí... Es va quedar quieta, atenta, i a poc a poc, molt a poc a poc, va percebre, amb els seus cinc sentits, el sentit del món.

La fosca es va anar fendint en llum i ombra i, en aquest clarobscur, les coses esdevenien presents i adquirien gruix, gust i tacte. El brogit es va anar destriant en sorolls, sons, músiques, harmonies, veus i, d'entre totes les veus, una, la materna, esdevenia la llengua per la qual el seu pensament fluïa i filava:

“[...] hem viscut per salvar-vos els mots,
per retornar-vos el nom de cada cosa,
perquè seguíssiu el recte camí
d'accés al ple domini de la terra.”¹

Deia el poeta. I aquesta era una tasca immensa.

Humilment, la criatura es va posar a filar, a enfilat amb el fus totes aquelles coses –i eren tantes!–, cadascuna segons la condició i funció que tenia. Allò que primer havien estat pures percepcions, ara esdevenien indicis de tal cosa o tal altra, certa o probable; allò que eren formes i grafies, ara esdevenien signes d'una abstracció inequívoca; allò que eren sensacions i sentiments, ara esdevenien símbols, mites d'aquella realitat, cobejada o odiada, que és impalpable.

Durant més de tres anys, la nena filà. Acceptava aquell fat seu sense cap mena d'estupor. Veure i escoltar li era tan natural i senzill! Sense ni adonar-se'n, del fus en sortien filats on pescar l'univers que necessitava per comunicar-se amb aquelles fades que l'havien conjurada a travessar el món i sa bolla fins a esdevenir humana.

Com deia el savi: “Per comprendre l'home cal saber quelcom dels seus sistemes receptors i com la informació rebuda a través d'ells ve modificada per la cultura [...]. La major part de la informació que rebem ens arriba a través del so i la visió. El llenguatge oral és un sistema que té un mode operatori auditiu. Visual en el llenguatge escrit. El gest, el moviment del cos, el paisatge, la pintura... són visuals. Van interconnectats, ja que el gest acompanya la paraula, i la paraula acompanya la imatge. Perquè en realitat, allò que existeix és *l'acte de comunicació*, i hi participen una munió de sistemes que van de l'inconscient més profund a un grau elevat de consciència.”²

No pas conscientment, sinó molt inconscientment, la nena saltironava damunt dels verbs més enreversats que trobava, com qui juga a la xarranca, al ritme d'una cantarella ignota i misteriosa:

—Percebre i... singularitzar! Percebre, singularitzar, atorgar significat al signe i... designar! Percebre, singularitzar, atorgar significat al signe, designar i... memoritzar!

Es va aturar. Es va interrogar... I girant sobre ella mateixa damunt la xarranca màgica es va respondre:

—I per a què, tot això?

Per reconèixer.

¹ ESPRIU, Salvador. «Inici de càntic en el temple»

² SERRANO, Sebastià. *Signes, llengua i cultura*. Barcelona: Ed. 62, 1980, p. 15.

Zas! Heus aquí la fada grandota que se me li presenta davant, somrient d'allò més feliç i riallera. —Ara t'escolto! No n'hi ha prou a conèixer el món, si no ets capaç de reconeixè'l. Davant tots els éssers mortals d'aquesta Terra s'obren les portes de la realitat, i cadascú a la seva manera emprèn la tasca de filar-la. Però, per obra i gràcia del teu pare i dels seus avantpassats, només les persones han sabut dur a terme la tasca immensa de codificar el món de tal manera que els signes que utilitzen per fer-ho traspassin les barreres del temps i l'espai. Als vegetals i animals, el món els resulta sempre un present perenne, amb el qual interactuen hàbilment, però mai no el re-presenten. No creen signes que el puguin representar. Crear i comprendre la representació, ubicar el món dins del signe per després reconeixè'l, és intrínsecament humà. La llarga memòria dels humans fa intel·ligible el signe i el signe els fa intel·ligible el món o, el que és el mateix, intel·ligents. Ells han sabut crear una munió de signes que els serveixen per representar la natura, la parla, la música o l'aritmètica. I el bo del cas és que cadascú els reconeix i enfila a la seva manera. Aquest prodigi ja l'observava un jove poeta:

“El papa ha feta una O. Damunt d'un fons negre tot lluent d'atzabeja, una circumferència d'una blancor magnífica. I ha preguntat:

—Salometa: quina lletra és aquesta?

I la nena:

—No hi és... iètra! La iüna, és!! La iüna!!!”³

La fadota va reprendre, misteriosa:

—Cadascú a la seva manera... Tu et penses que això que tens a la mà és un tosc fus de canya, i després de tres anys de filar, jo crec que bé podria ser una agulla de fer mitja, esmolada i brillant.

I zas! La criatureta es va trobar brandant una agulla llarga, prima i rutilant, amb la qual apuntava de dret el front de la seva interlocutora, convertida ara en un follet emmascarat, menut i trapella que obria davant la nena la gran porta de la sala dels miralls, amb el gest magnífic de qui ofereix la lluna en un cove.

Identificar-se

Naturalment, la xiqueta va fer el que hauria fet tothom. Es va plantar davant d'un mirall de la sala per veure quina cara tenia, quin posat feia, com era.

Però el mirall amb prou feines reflectia d'on venia i on anava.

I reflectia, també i sobretot, la rèplica exacta de l'agulla de fer mitja que li havia donat aquell nou personatge del seu fat. Això feia *dues* agulles de teixir.

—Amb aquestes —sentia l'eco de la veu de l'homenic emmascarat— hauràs de nuar amb els teus plors i rialles tot el que has filat abans, fins que totes i cadascuna de les criatures d'aquesta sala no vesteixin com tu i tu com elles.

³ SALVAT-PAPASSEIT, Joan. *Els nens de la meva escala*. Barcelona: Llibreria Nacional Catalana, 1926, p. 23.

Si alguna vegada a algú en alguna banda se li havia girat feina, era a la nostra protagonista, perquè rere seu, ben a la vista, hi havia tota mena de personatges que anaven i venien movent-se entre les pàgines d'uns enormes llibres plens de sorpreses.

De personatges n'hi havia de tota mena, alguns amb prou feines eren coses, cosetes, raspalls, fustots de pi com en Pinotxo o joguines de peluix com en Winnie, el Pooh, però tenien una veu tan clara com les seves preguntes i els seus anhels. D'altres eren personetes normals i corrents, com la Caputxeta o en Shin-Chan, encara que es podien disfressar de bestiola, com en Babar o la Xola, i tant se val si eren persones o animals perquè tots feien les coses que la nostra protagonista hauria fet si s'hagués trobat en el seu lloc. N'hi havia que xerrotejaven i reien i avalotaven amb tot el que els passava a ells i a la seva família i als seus amics, com en Manolito o en Tom Sawyer, o que s'hi amoïnaven molt, com El Més Petit de Tots. Alguns se sentien molt sols, i ningú –sinó ella, la nostra protagonista– els estimava com cal estimar algú que se sent molt desgraciat. Va admirar l'enginy dels eixerits i va formar part de la colla d'en Pitús, de la dels Cinc i de la dels Proscrits. El seu cor glatia quan en Tintín arriscava la vida per desfer una injustícia o quan el Nitús, l'alicorn, minvava. Va assistir emocionada al gran combat del bé contra el mal des de la grada dels companys dels herois, entre una àvia tan sàvia com la Bagheera, la pantera. Va parlar alternativament anglès, català, francès, alemany, suec o basc de bo de bo. Va mesurar-se amb tigres i pirates, ogres i follets, bruixes i fantasmes. Va haver de confessar-se que no posseïa la màgia d'en Harry Potter, ni la bellesa de la Blancaneu, ni la força de l'Obèlix. I què? Tanmateix podia enamorar-se i indignar-se, barallar-se o delir-se per allò que enamorava o revoltava els seus amics.

En definitiva: ella va plorar amb les seves llàgrimes i va fer seves les seves rialles, els seus triomfs i els seus errors. Al capdavant, fossin de la mena que fossin, tinguessin la talla que tinguessin, miolessin o renillessin, ella ja era dins d'ells, i ells dins d'ella. La possible individualitat de cadascú es dissolia dins del miratge del joc d'espills on tots plegats es reflectien.

Sense ni adonar-se'n, amb les seves agulles, la criatura havia nuat amb tots ells – presents o absents – un lligam emotiu i un teixit afectiu tan fort, s'hi havia identificat tant, que li importava una pepa si tot allò, fins i tot ella, no era sinó una ficció de tinta i paper, creada pels servents – escriptors o il·lustradors – de sa mare Literatura.

I com que ara podia identificar-se amb qui volgués, la veu de la nostra protagonista, amb baronívol accent d'Oxford, proclamava:

—“La literatura m'ajuda a comprendre les persones, i les persones m'ajuden a comprendre la literatura [...]. Aquí, com en el culte, en l'amor, en les accions morals i en el coneixement, em transcendeixo, i mai no sóc més jo mateix que quan llegeixo.”⁴

—Ara va bé! —va exclamar el pinxo de les agulles, que havia comparegut davant seu més murri i espavilat que mai—. No n'hi ha prou a reconèixer el món, si no és per identificar-t'hi plenament i fer teu el seu combat. Comprendre la representació va molt més enllà de reconèixer-la. Vol dir prendre-la amb tu i fer-te-la teva, perquè la representació de l'altre, d'allò altre, no és sinó una afectiva i efectiva ficció necessària, imprescindible per tal que tu et transcendeixis estèticament. “El plaer del Text s'aconsegueix

⁴ LEWIS, C. S. (1961): *Un experiment de crítica literària*. Barcelona: Quaderns Crema, 1988, p. 153 i 208.

d'una manera molt més profunda (i és aleshores quan es pot parlar veritablement de Text) quan el text *literari* (el llibre) transmigra dins la nostra vida, quan una altra escriptura (l'escriptura de l'Altre) aconsegueix escriure fragments de la nostra quotidianitat; en definitiva, quan es produeix una *co-existència*.⁵ —va reblar aquell nap-buf enjogassat que, si convenia, podia aixecar sostres per arribar al setè cel i transformar un corredor en unes golfes carregades de misteris i aventures.

Imaginar

—Existeixo en els altres i els altres en mi! —va exclamar la nostra criatura—. Això vol dir que puc tenir més d'una vida. Uau!

—Mèu! —va assentir el follet, que s'havia transmutat en un gat de somriure encisador—. Diuen que nosaltres, els gats, en tenim set, de vides. Tu, suara, en aquella sala que precedia les golfes, n'has viscut pel cap baix setanta! Si l'espai fos un altre i el temps deixés d'empaitar-te, en faries possibles moltíssimes més. Per obrir aquest prodigi, i esdevenir finalment humana, cosa que és més aviat dita que feta, hauries d'acolorir la teva existència i la de tot el que hi ha dins i fora d'aquesta mansarda. N'hi ha prou d'utilitzar les agulles d'identificar-te amb les que has teixit lligams amb els protagonistes que tenies a la vista, com un pinzell...

I zas! Just en aquell moment, aquella agulla esmolada i brillant ho era, un pinzell. Un pinzell de pèl moixí, que anava agafant gruix dins la mà de la mosseta a mesura que el gat desapareixia i que només en quedava un somriure en quart creixent damunt del cel.

I què van fer, ella i pinzell? Posar aquí un toc de gràcia. Allí, un infinit. Allà un 'si no és veritat, és ben trobat!'. Més ençà una fantasia. A penes tocases pel pinzell les coses agafaven un altre to: el de la creativitat. I podia ser turquesa com el mar, verda com una favera enfiladissa o més groga que l'or dels estels... Els colors se sumaven entre si, sense saturar-se ni aturar-se mai, obrint i tenyint davant seu una gamma infinita de possibilitats mutables.

Blanques com la neu, unes lletres predicaven: imaginar és sumar dues experiències reals per crear-ne una de nova. I zas! Ja em teniu l'Asteroid B 612 traient el nas per la finestra. O l'Illa de Mai Més ben enrotllada en un mapa. O el punt de la mitjanit palplantat dins el rellotge, delint-se com qualsevol infant per tal que aquella fos la Nit de Reis.

Negres com la panxa del bou, túnels i forats permetien arribar a l'altre món, ni que fos a cavall d'escombres voladores. Un rètol proposava: 'imaginar és projectar un possible que ultrapassa la realitat'.

Als peus d'un llit ni massa dur ni massa tou, piles de llibres sense obrir convidaven a somiar impossibles del tot versemblants. La nostra ninona no gosava jeure-hi. De fet no les tenia totes.

Aquell lloc era estrany, i sospitava que allí hi podia passar qualsevol cosa. Les sorpreses ja li agradaven, però ¿i si n'hi havia de desagradables? Tot el que l'envoltava era i no era, de tot se'n podia dictaminar 'potser sí, potser no', i això, la veritat sigui dita, era poc pràctic per sortir-ne sa i estalvi.

⁵ BARTHES, Roland. (1957): *Mythologies*. París: Seuil, 1970, p.12. (Trad. de l'autora de l'article)

Però, després, va sospitar que tot aquell desordre havia de tenir un sentit, que aquell estat de coses determinava també quines coses no existien, i que la suma de l'existència i de la inexistència de les coses, era la realitat.⁶ Per comprendre bé aquella heterogènia realitat aparent, li hauria anat de primera tenir una lupa, o, encara millor, una ullera de llarga vista, que li permetés obtenir una visió completa i panoràmica d'aquell sorprenent espai on es trobava.

Va prémer el pinzell amb força i, aquesta vegada sí, aquest cop ella sola, sense l'ajut de fades, follets ni gats, se'l va apropar a l'ull per obtenir-ne una ullera de llarga vista que li permetés veure les connexions que ella podia establir amb aquelles coses incongruents i fantàstiques.⁷

I zas! Com que encara era una aprenenta de bruixot, una ullera de llarga vista no la va aconseguir, i encara menys un telescopi, ni tan sols un microscopi... però sí un magnífic calidoscopi capaç d'atorgar perspectives còsmiques a tots els colors del seu expinzell! Fantàstic!

Estava tan contenta per totes les imatges virolades que el calidoscopi li oferia i per tot el que havia vist, fet i viscut fins aleshores que, tota cofoia, va exclamar:

—Llegir és imaginar!

Per la porta del fons de les golfes, allí on deia 'Fi', entraven en aquell moment son pare el Text i sa mare Literatura i tot l'estol de fades i bruixots que l'havien d'apadrinar, preguntant:

—I això?

Interrogant que ella responia tota feliç:

—La imaginació és la base de qualsevol avenç artístic, científic o tècnic. Amb ella, quan sigui humana, podré aportar a la humanitat el bo i millor del meu cervellet. Oh, si fos humana! Pare, mare... si sabéssiu el que he vist i fet! Des que sóc aquí he copsat els signes, els he reconegut, gràcies a ells he conegut gent que ha dilatat els meus sentiments, m'hi he identificat i, recordant-los, sumant les seves experiències a les meves, he arribat a la Utopia, imaginant totes les coses que podrien ser i no són. Ah, si fos humana!

Son pare i sa mare, el Text i la Literatura, intercanviaven les mirades, complaguts. Sa Majestat el Text, enmig d'aquelles golfes, recitava:

—“La memòria no és un llast que hàgim d'amollar per anar més lleugers, sinó el combustible que ens permet volar. És un pes que no enfonsa, sinó que eleva. La memòria intel·ligent és un sistema dinàmic. No és un magatzem, ni un cementiri, ni un destí, sinó una riquíssima font d'operacions i ocurrences.”⁸ Oi?

I la Literatura retrucava, afable:

—“Vulgarment, imaginació vol dir allò irreal, que no s'ajusta a la realitat i que, per tant, no té valor pràctic. Però al cap i a la fi, la imaginació es manifesta per igual en tots els aspectes de la vida cultural i en possibilita la creació artística, científica i tècnica. En aquest sentit, tot el que ens envolta i ha estat creat per la mà de l'home, tot el món de la cultura, a diferència del món de la natura, tot això és

⁶ Vegeu WITTGENSTEIN, Ludwig. (1922): *Tractatus logico-philosophicus*. Barcelona: Laia, 1989. p. 67-70.

⁷ “Una de les fonts principals de la nostra incomprensió és que no abracem amb la mirada l'ús de les nostres paraules. A la nostra gramàtica li falta panoramicitat. La representació perspícua proporciona aquella comprensió que consisteix, justament, en el fet que 'veiem les connexions'. Per això la importància de trobar o d'inventar *casos intermedis*.” WITTGENSTEIN, Ludwig (1958): *Investigacions filosòfiques*. Barcelona: Laia, 1983, p. 122.

⁸ MARINA, José Antonio. *Teoria de la intel·ligència creadora*. Barcelona: Anagrama, 1993, p. 118. (Trad. de l'autora de l'article)

producte de la creació humana, basada en la imaginació.”⁹

—Humana ets, criatura, i només humana —sentenciava, com a cloenda solemnníssima, la colla dels padrins—. Entre els humans et mouràs, el teu nom serà Lectura, i espargaràs arreu el nobilíssim privilegi de llegir. Les persones veuran en tu un dret irrenunciable. Organismes internacionals com la Unesco et tindran com a fita, i una ciutat ni més gran ni més petita, ni més maca ni més lletja que les moltes que hi ha al món, la que fa de cap i casal de Catalunya, es posarà tot un any al teu servei, desitjant que moltes altres ciutats i ciutadans segueixin la seva iniciativa, de cap a cap dels cinc continents.

Llegir

Heus aquí el final de la nostra faula i l'inici del nostre objectiu. En la lectura, en la literatura, en la imatge i en les arts en general, res no acaba i tot recomença.

Si heu arribat fins aquest paràgraf, vol dir que sou lectors, tan fidelíssims servents de na Lectura com ho són els personatges de la literatura infantil que l'exposició us ha presentat (i com les persones que l'hem engiponat). Fins i tot pot voler dir que en desitgeu més, de teca. I aquesta, la lectura de debò, us espera a la biblioteca, a totes i cadascuna de les biblioteques, públiques o privades, familiars o escolars, que hi pugui haver al nostre país. Perquè l'exposició *Personatge a la vista!* no es pot recloure dins de quatre parets, encara que siguin les d'un palau.

Na Lectura i els personatges que fan lectors voldrien arribar a tot arreu, i tot arreu és el món i sa bolla. Dol que al món encara hi hagi 826 milions de persones per alfabetitzar. Aconseguir la fita de la lectura depèn de tots i de cadascú.

Els qui tenim el privilegi d'haver estat alfabetitzats i esdevenir lectors aferrissats d'una literatura que alguns anomenen infantil (amb els anys que fa que ronda, no creieu que ja li ha arribat l'hora d'obtenir els mateixos drets i deures que una adulta?), deviem a la Lectura i als personatges que ens han fet lectors el petit, minso i humil homenatge d'aquesta exposició.

Sospitem que aquesta rondalla apòcrifa és la pitjor de les criaturades que hem comès, una frivolitat inexcusable, una follia. Tanmateix, estraftent les paraules del savi, deixeu-nos brindar amb ell a la salut de na Lectura:

“Ja fa estona que m’he perdut de vista i passo de la ratlla. Si us he semblat, potser, massa descarada i xerrameca, penseu que és la Follia —una dona— qui us ha parlat. Veig que espereu una conclusió. Doncs aneu ben errats si penseu que recordo un sol mot després del farrigo-farrago que us acabo d’etzibar. Per consegüent, salut! Aplaudiu, viviu i *llegiu*, fidelíssims devots de la Follia.”¹⁰

⁹ VIGOTSKII, Lev. (1930): *La imaginación y el arte en la infancia*. Madrid: Akal, 1990, p. 24. (Trad. de l'autora de l'article)

¹⁰ ERASME DE ROTTERDAM. (1509): *Elogi de la follia*. Barcelona: Ed. 62, 1985, p. 139.

D'ESTÍMULS, SENSACIONS I EMOCIONS

Marta Luna

(...) Quan un infant que encara no sap llegir mira un llibre en què hi ha un conte il·lustrat que ha sentit explicar moltes vegades, i passa molt lentament cada full, es fixa en algun detall, assenyala alguna cosa o explica la història a l'adult... què fa? Construeix significats a partir de les imatges? Els construeix des de la memòria visual perquè cada imatge és un suggeriment o una evocació d'una cosa ja sabuda, emmagatzemada en la memòria? Quan introdueix en la història referències directes a l'experiència pròpia o pregunta i es pregunta pels sentiments d'un personatge, ¿està formulant hipòtesis? Està anticipant significacions? Confirmant-les? O senzillament explora les emocions pròpies? Si realment fa totes aquestes operacions, és molt a prop del fet literari. Només li falta adquirir el codi que li permetrà llegir amb la significació plena del terme. J. Foucambert ens diu: "Tota la significació funcional de la lectura és present per al nen des que neix: la lectura, en el seu valor afectiu i relacional, constitueix part del seu entorn; com la parla."

Llegir és, sens dubte, comprendre un text. Queda lluny la idea que aprendre de llegir és només aprendre 'de lletra'. El codi sense significació no és més que un conjunt de signes desproveït de missatge. Llegir és una activitat cognitiva complexa que implica activitats mentals diferents però complementàries, convergents, imbricades les unes amb les altres. Algunes d'aquestes competències estan lligades directament a l'especificitat de l'acte de llegir i impliquen conèixer el funcionament del codi escrit. D'altres tenen relació amb el llenguatge i les seves funcions que l'escrit no fa més que transcriure. Unes altres, encara, tenen relació amb el temps viscut, amb l'experiència i els diversos coneixements, entre els quals d'una manera important la llengua i l'adquisició feta de lèxic i estructures sintàctiques; en una paraula: amb la 'cultura' personal en el sentit més ampli del terme. I finalment, hi ha les competències vinculades a l'activitat intel·lectual en general i, en particular, a la lògica, la memòria i l'atenció. Cal pensar, doncs, en la lectura com una activitat intel·lectual, cultural i lingüística que implica el lector en la seva totalitat i que necessita que interactuïn competències diverses. (...)

DE LA GRAN A LA PETITA LITERATURA: UN CAMÍ D'ANADA I TORNADA

Ana Díaz-Plaja

(...) Aquesta exposició mostra el paper que juga la literatura infantil de cara a la formació dels lectors. La petita literatura és un camí per arribar a la gran literatura; és l'inici de l'itinerari lector. Partim del convenciment que cal iniciar els menuts en la petita literatura... però sembla que a mesura que creixen, convé anar-los allunyant d'aquesta subcultura i acostar-los al món sublim de les lletres per a grans, a la gran literatura. No obstant això, en aquest article pretenem fer exactament el contrari: partir del lector adult i mostrar-li que les lectures que el converteixen en una persona culta el condueixen irreversiblement a la literatura infantil. Deixem que, per una vegada, els lectors grans cavalquin sobre les seves obres i les deixin parlar: veuran com, indefectiblement, es desperten al país de la literatura infantil. (...)

*Protagonistes nens

(...) La història de la literatura de finals del s. XIX o del s. XX seria incompleta sense les narracions protagonitzades per infants. Nens i adolescents desvalguts, en què es mostra tot el pes de la societat ("El vailet del pa", de N. Oller); nens feliços que presenten la infantesa com el paradís perdut (*Les fures*, de L. Vilallonga); nens cruels i sinistres que desfan el mite roussonià d'una edat de la innocència (*Agostino* o *La desobediència*, d'A. Moravia); nens tràgics que la vida no perdonarà (com alguns de les novel·les d'A. M. Matute); nens que utilitzen la seva veu com un recurs narratiu (*El príncepe destronado*, de M. Delibes, o "Redacció", de Q. Monzó); nens lliurats a l'autodestrucció a través del joc de la supervivència (*El senyor de les mosques*, de W. Golding, o *Mirall trencat*, de M. Rodoreda); noiets que no troben el seu lloc en el món (*The Member of the Wedding*, de C. McCullers), o noiets que el troben prematurament (*Lolita*, de Nabokov). La literatura del s. XX és plena de noiets perduts que busquen el camí (T. Moix a *El dia que va morir Marilyn*; R. Musil en el seu *Törless*). I, sobretot, nois que es debaten entre els avantatges de l'entrada en el món o la permanència balsàmica en els llims d'una adolescència, com el Holden Caulfield d'*El vigilant en el camp de sègol* de J. D. Sallinger, que posa en qüestió tota la construcció espiritual que representava la novel·la de formació.

Nens, nois, noies, com jo –lector adult– era i encara sóc, i que em portaran a conèixer els seus paral·lels de la petita literatura: els Manolitos, els Oliver Twist, els Petit Nicolàs, les Cèlies o les Matildes...

*Nens que no creixen

"Tots els nens creixen, menys un": aquest famós començament de *Peter Pan* obre una porta de complicitats insospitades, que continuaran amb *El petit príncep* i amb moltes altres criatures del s. XX: la

negativa a créixer, a fer el camí iniciàtic cap a la maduresa. Sentim la declaració de principis d'Oskar Matzerath a *El timbal de llauna*:

“Gent petita i gent gran, el petit Belt i el gran Belt, el petit abecé i el gran abecé, Jan Petit i Alexandre el Gran, David i Goliat, nans i gegants... Jo vaig quedar-me als tres anys, un gnom, un patufet, el petit que no aixeca ni un pam de terra i no vol créixer per no veure'm, en arribar a això que en diuen un adult de metre setanta-dos, en mans d'un home que, quan s'afaitava en un mirall, es deia pare meu, ni obligat a continuar un negoci que, per desig d'en Matzerath i perquè era una botiga d'ultramarins, representaria el món dels adults per a un Oskar de vint-i-un anys.”

Certament, després de Barrie, el mite d'una infància en la qual s'ha de romandre, presenta una tesi que veiem constantment en diversos camps de la cultura. Amb el seu peterpan sinistre, G. Grass presenta el mirall deformat d'una literatura infantil en la qual el propòsit d'assumir l'edat adulta ha deixat de tenir interès en un món caòtic. La literatura es posiciona al marge a través d'un personatge que decideix el seu destí. En altres autors, la negativa d'entrar al món adult pot ultrapassar la creixença física i situar-se en l'actitud. Cosimo, el baró rampant que puja a un arbre en el que podria ser una rebequeria infantil, en fa la causa de la seva vida.

“El nostre pare es va abocar a l'ampit.

»—Quan et cansis d'estar aquí, ja canviaràs d'idea —li va cridar.

»—No canviaré mai d'idea —va fer el meu germà, de la branca estant.

»—Ja t'arreglaré jo, de seguida que baixis.

»—I jo no baixaré mai més.

»I va mantenir la paraula.”

***Des de la mirada de l'animal**

“Quan un matí, Gregor Samsa es despertà d'uns somnis neguitosos, es va trobar al llit transformat en un insecte monstruos.” Així comença *La transformació (La metamorfosi)*, de Franz Kafka. Aquest insecte monstruós pensa, sent i escolta, recorda i pateix. És el mateix joc que proposa Paul Auster amb un gos en *Timbuktú*, o la provocació d'un E. Ionesco en el *Rinoceront*...

Humanitzar animals no és cap invent del s. xx. Cervantes o Tolstoi ja havien usat animals parladors. Però novament, la gran literatura del s. xx empra el recurs des d'una òptica deformada, en la qual l'animalitat confirma la solitud de l'existència humana, i Kafka, Ionesco i Auster ens acompanyen en un viatge de tornada cap a un indret ben familiar de la petita literatura: un món d'animals que volen ser com jo, que em retraten, que m'imiten, o que necessiten d'algú que trenqui l'encís que els té condemnats a aquella essència. Així, ens preparen per trobar les ratetes que busquen marits tot escombrant escales, els prínceps convertits en gripaus, els gats que ajuden els seus amos, els Milús que acompanyen el seu

amic, les talpetes, els porquets que fan cases, tots els Winnies el Poo o les Xoles que volen ser altra cosa, tots aquests animals escoltadors i xerraires...

***Anar al lloc impensat**

Tota narració ha de començar amb les coordenades de lloc i de temps. La literatura contemporània també ha estat fidel a aquest principi, i ens n'ha ofert bones mostres. De llocs en tenim de tan reals i sòlids com les ciutats, que ja no tornaran a ser les mateixes després d'haver-se convertit en peces literàries: el Dublín de Joyce o la Viena de Musil. O tan sòlid com les muntanyes suïsses de Davos de Thomas Mann. Així comença aquest autor *La muntanya màgica*:

“Un jove senzill va viatjar al ple de l'estiu des d'Hamburg, la seva ciutat natal, a Davos-Platz, al cantó dels Grisons. Hi anava de visita per a tres setmanes.

»Des d'Hamburg fins allà dalt, però, és un llarg viatge; massa llarg, de fet, en relació amb una estada tan curta. Es passa per diversos racons de món, costa amunt, costa avall [...]”

Com no agrair a Thomas Mann el camí que ens marca per trobar la dolça Heidi camí de les seves adorades muntanyes? No és cert que de la mà de Hans Castorp, aquest jove senzill, acompanyarem amb molta més seguretat el viatge, llarg, massa llarg, la Heidi, que puja a les muntanyes suïsses amb la seva tia, disposada a iniciar una nova vida?:

“A la sortida del bonic poble de Maienfeld, un viarany de terra travessa el camp verdejant i boscós fins al peu de les muntanyes, que, per aquesta banda, contempen severes la vall. Ben aviat el passejant s'endinsa per uns prats d'herba curta clapejats de plantes vigoroses i sentor embriagadora, per trobar-se de cop en una abrupta sendera que s'enfila cap a les pastures alpines.

»Un clar matí del mes de juny, una dona jove, cepada i forta, com acostumen a ser les muntanyeses d'aquesta regió, pujava per l'estret senderó tot duent a la mà una nena de pell colrada pel sol.”

Altres vegades els escriptors contemporanis creen llocs irreals empeltats de realitat i que esdevenen territoris literaris per excel·lència. Com es pot oblidar l'“Obaobak” de Bernardo Atxaga; “Yoknapatawpha”, de William Faulkner, “Región” de Juan Benet i “Macondo” de García Márquez. Tots aquestes realitats irreals ens preparen per viatjar a territoris tan literaris de la petita literatura com el Hogwarts de Harry Potter, o l'Àfrica d'en Massagran, o l'Oest dels Lucky Lucke...

Però allà on la literatura ha projectat el seu desig d'un “no-lloc” és en la creació de llocs inversemblants, que poden ser ben llunyans o poden estar amagats darrere una realitat quotidiana. Totes les religions parlen de paradisos inabastables o de llocs de condemna terribles; els artistes dibuixen geometries impossibles, ciutats somiades i fins i tot els arquitectes construeixen arquitectures impossibles. La gran literatura contemporània ha maldat també per crear llocs somiats, on hem d'arribar a través de diverses *casualitats* que trenquen les *causalitats* de la vida lògica.

“Debo a la conjunción de un espejo y de una enciclopedia el descubrimiento de Uqbar”, ens diu Jorge Luis Borges al començament del seu relat “Tlön, Uqbar, Orbis Tertius” per mostrar-nos tot un univers paral·lel que poca gent podia descobrir. Altres escriptors també hi arriben: Paul Auster inventa tot un país en *The country of the lost things*, o J. J. Millàs, un nou ordre de la realitat: *El orden alfabético*. També Joan Perucho ens porta de viatge per una Catalunya on hi ha puces gegants i bolets de dos metres d’altura i d’aspecte proçaç, o Pere Calders ens porta a una altra realitat a través d’una finestra. Viatges, enciclopèdies, llibres o finestres que ens preparen per fer el salt de la gran a la petita literatura. De la mà de Borges, o d’Auster, o de Perucho anirem molt més segurs a llocs com la Nàrnia de C. S. Lewis; a l’Illa de Mai Més de Peter Pan, o al País de les Meravelles d’Àlícia; a Lil·liput o Laputa, al País d’Oz... I és clar, a tots aquells països llunyans on comencen les històries de fades, reialmes perduts...

***Fer estranyes criatures**

La temptació de pensar l’altre, el diferent, l’apartat de la societat, té molts trets presents al llarg de tota la història de la cultura: l’art, la religió o l’antropologia se senten fascinats per aquestes criatures al marge per raó de la seva santedat, del seu defecte físic o psíquic, del seu origen o la seva voluntat d’apartament. Només cal recordar Calibán, de *La tempestat* de Shakespeare, o la creació de criatures artificials, des del Golem del rabí Löw de Praga, al Frankenstein de Mary Shelley. Al s. xx, la creació de criatures estranyes és rica: mones o artistes de la fam, homes insectes, o cavallers dels qui només en coneixem una meitat o fins i tot a un cavaller que no existeix, com *El vescomte migpartit* i *El cavaller inexistent*, d’Italo Calvino, o un extraterrestre que parla català, com a Calders. Tots aquests éssers de la gran literatura actual ens acompanyen a conèixer tots els ogres, bruixes, dracs, monstres o criatures estranyes de la rondallística, o a la fascinació per ‘allò altre’ de la literatura infantil contemporània a *Allà on viuen els monstres* o a *Un malson al meu armari*. També els personatges calvinians –que no calvinistes– ens porten de dret al cap independent del seu cos de la *Història d’un cap tallat*, d’Antoni García Llorca o al *Joanot de Rocacorba*, de Teresa Duran, a qui no li falta cap tros de cos, però que té el do de la ubiqüitat. Així:

“Sonaran les trompetes del judici i tota l’eternitat es farà un bon fart de riure quan, en comptes de comparèixer un sol Joanot de Rocacorba, en compareguem una carretada. Tots repetits i iguals, com si fossim un joc de cartes. I quina fila que farem tots plegats! Ai Joanot, Joanot, que això del do de la ubiqüitat és una broma ben ximple!”

***Explicar contes a l’inrevés**

Que el món de la fantasia, de les fades, és una temptació constant per als escriptors de la gran literatura de tots els temps ho confirmen diversos estudis. Però és a mesura que avança el s. xx quan els escriptors senten un desig absolut d’entrar a sac en la contística tradicional per capgirar les històries o fer-ne una versió pròpia. Els escriptors recorren als contes tradicionals per revelar-ne el sentit eròtic, sinistre o pavorós; seria el cas d’una Angela Carter, Anne Rice, Pierre Enard, Isabel-Clara Simó o Quim Monzó.

També per fer-ne una reflexió gairebé mitològica, com seria el cas de Günter Grass, qui, partint del conte de Grimm “El pescador i la seva muller”, escriu una de les seves novel·les més ambiciosos: *Der Butt*, (*El Rodaballo*). També Quim Monzó sucumbeix a la temptació de reescriure la Bella Dorment, la Ventafocs i altres contes. Un cop més, el joc intertextual entre una literatura i l'altra.

A tall de conclusions

El joc acaba aquí. I a aquestes altures de l'article, tots els que continuïn pensant que barrejar Hans Castorp amb Heidi és una aberració, ja no els podré convèncer. Potser convindrà més que s'adrecin als escrits teòrics sobre les relacions entre la gran literatura i la petita. Des de Croce, que negava la categoria literària de la infantil, fins a Paul Hazard, que afirmava que eren els mateixos lectors infantils els que atorgaven la categoria d'infantil, passant per Jordi Rubió, que definia la infantil com una branca de la literatura general... diversos escriptors han maldat per atribuir l'especificitat de la literatura infantil i delimitar-ne el sentit.

L'itinerari que hem establert en aquesta exposició no es basa en coordenades històriques, ni temàtiques, ni nacionals. Hem volgut presentar un itinerari del subjecte lector, des que identifica els estímuls i els signes que l'assetgen en la seva vida comunicativa. A partir del punt que hom llegeix, busca en la lectura un mirall. N'hi ha que busquem un mirall per identificar-nos i n'hi ha que en busquem un per travessar-lo i anar a parar al desconegut.

Moltes teories de la lectura adulta es basen en aquest paràmetre. Per a dos finíssims crítics anglosaxons, el lector es va fent competent a mesura que és capaç d'allunyar-se d'allò que el retratava i és capaç d'entendre altres realitats. Elliot parlava de tres estadis en l'adquisició del desig lector: aquell en el qual es vol distracció i emoció, aquell en el qual es vol identificació i aquell en el qual som capaços de valorar allò que ni ens distreu particularment ni ens fa reconèixer. C. S. Lewis parla de dos tipus de lectura: l'una ens porta per camins coneguts i ens fa confirmar allò que ja sabíem; l'altra lectura ens fa descobrir coses de nosaltres mateixos que desconexíem o que ni tan sols intuïem.

Esperem que aquest joc a què us hem convidat en aquestes pàgines us hagi fet descobrir l'insòlit camí d'anada i tornada entre gran i la petita literatura.

PERSONATGE A LA VISTA! L'EXPOSICIÓ A TRAVÉS DELS LLIBRES

Concepció Carreras i Pep Molist

1. Allà, a l'horitzó, un espai i un temps...

Un bosc a:

- GRIMM, Jacob i Wilhelm. *La Blancaneu*. Adapt. Miquel DescLOT. Il·lustr. Ignasi Blanch. Barcelona: La Galera, 2004. (Popular; 33)
- *La Caputxeta Vermella*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Javier Serrano. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.
- PEYO. *Els barrufets*. Trad. Albert Jané. Barcelona: Ediciones B, 1990. (Els Barrufets; 13)
- PROYSEN, Alf. *Madó cullereta*. Trad. Jordi Jané. Barcelona: Joventut, 1994.
- SALTEN, Felix. *Bambi*. Trad. Cayetano Romano. Pozuelo de Alarcón: Espasa-Calpe, 2000. (Espasa Juvenil; 164)

Una casa a:

- COUSINS, Lucy. *La casa de la Maisy*. Trad. Marcos Pedreña. Barcelona: Destino, 1995. (Imatges en Moviment)
- GRIMM, Jacob i Wilhelm. *La Blancaneu*. Adapt. Miquel DescLOT. Il·lustr. Ignasi Blanch. Barcelona: La Galera, 2004. (Popular; 33)
- *La Caputxeta Vermella*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Javier Serrano. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.
- *Hansel y Gretel*. Il·lustr. Anthony Browne. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 2004. (Clásicos)
- Rínxols d'or*. Adapt. Marta Mata. Il·lustr. Arnal Ballester. Barcelona: La Galera, 2000. (Popular; 4)

Un castell a:

- GRIMM, Jacob i Wilhelm. *Els follets sabaters. L'ocell d'or*. Adapt. Elisenda Prat. Il·lustr. Roser Puig. Barcelona: Combel, 1994. (Aventures de Grimm; 4)
- PERRAULT, Charles. *En Barba Blava*. Trad. Josep Carner i Marià Manent. Il·lustr. Éric Battut. Barcelona: Joventut, 2002.
- *El gat amb botes*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Jesús Gabán. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.
- STOKER, Bram. *Dràcula*. Trad. Anna Gasol. Barcelona: Barcanova, 2004. (Antaviana Jove; 56)
- WILDE, Oscar. *El fantasma de Canterville i altres relats*. Trad. Josep Vallverdú. Barcelona: Barcanova, 2002. (Antaviana Jove; 41)

Una cova a:

FOLCH I TORRES, Josep M. *El conte dels pastorets*. Adapt. Ramon Folch i Camarasa. Il·lustr. Lluís Selvas. Barcelona: Claret, 2000.

Una escala a:

La rateta que escombrava l'escaleta. Adapt. Jordi Cots, Francesca Garberí, M. Dolors Latorre i Montserrat Vidal. Il·lustr. Joma. Barcelona: La Galera, 2003. (Popular; 10)

PERRAULT, Charles. *La ventafocs*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Isabelle Forestier. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.

Un estany a:

ANDERSEN, Hans Christian. *L'aneguet lleig*. Adapt. Mercè Escardó. Il·lustr. Max. Barcelona: La Galera, 1997. (Popular; 32)

Un palau a:

GRIMM, Jacob i Wilhelm. *La bella dorment*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Gusti. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.

LEPRINCE DE BEAUMONT, Jeanne Marie. *La Bella i la Bèstia*. Adapt. i Il·lustr. Binette Schroeder. Trad. Esther Tusquets. Barcelona: Lumen, 1990.

PERRAULT, Charles. *La ventafocs*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Isabelle Forestier. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.

Un poble a:

El flautista d'Hamelí. Adapt. Xosé Ballesteros. Trad. Iolanda González. Il·lustr. Samuel Ribeyron. Barcelona: Kalandraka Catalunya, 2002.

Un pont a:

JOYCE, James. *El gat i el diable*. Trad. Montserrat de Gispert. Il·lustr. Mabel Piérola. Barcelona: Lumen, 1993.

Una selva a:

KIPLING, Rudyard. *El llibre de la jungla*. Trad. Josep Sempere. Barcelona: Cruïlla, 1996. (Clàssics Universals Juvenils; 3)

Una torre a:

GRIMM, Jacob i Wilhelm. *Ninureta*. Adapt. Francesc Bofill. Il·lustr. Joma. Barcelona: La Galera, 1998. (Popular; 43)

2. I uns PERSONATGES A LA VISTA!

2.1. També hi ha coses, que voldrien ser personatges com jo

- ANDERSEN, Hans Christian. *El soldat de plom*. Adapt. Josep Iluch. Il·lustr. Christoph Abbrederis. Barcelona: La Galera, 1998. (Popular; 26)
- CALDER, Pere. *Raspall*. Il·lustr. Carme Solé Vendrell. Barcelona: Hyma, 1981.
- COLLODI, Carlo. *Les aventures d'en Pinotxo*. Trad. Anna Casassas. Barcelona: La Magrana, 2002. (Les Ales Esteses; 142)
- HOFFMANN, E. T. A. *El Cascanueces*. Trad. Humpty Dumpty. Il·lustr. Roberto Innocenti. Barcelona: Lumen, 1998.
- MILNE, A. A. *Winnie el Pu*. Trad. Jordi Corominas i Judit Ribas. Il·lustr. E. H. Shepard. Barcelona: La Magrana, 1988. (El Petit Esparver; 30)

2.2. Hi ha personatges que s'assemblen molt a mi

- ALCOTT, Louisa May. *Petites dones*. Trad. Pau Joan Hernández. Barcelona: Cruïlla, 1997. (Clàssics Universals Juvenils; 5)
- COMPANY, Mercè. *Som les tres bessones*. Il·lustr. Roser Capdevila. Barcelona: Planeta, 1991.
- DENOU, Violeta; CAPDEVILA, Joan. *Teo i la seva família*. Barcelona: Timun Mas, 2000. (En Teo Descobreix el Món)
- GRIMM, Jacob i Wilhelm. *La Caputxeta Vermella*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Javier Serrano. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.
- QUINO. *Mafalda*. Barcelona: Lumen, 2000.
- SPYRI, Johanna. *Heidi*. Trad. Núria Martí. Barcelona: Cruïlla, 1997. (Clàssics Universals Juvenils; 6)
- USUI, Yoshito. *Shin-Chan*. Trad. Marc Bernabé i Verònica Calafell. Barcelona: Planeta - De Agostini, 2002.

2.2.1. N'hi ha d'altres que, si bé tenen cara i cos d'animal, actuen com jo

- ATXAGA, Bernardo. *Xola i els lleons*. Trad. Núria Prats. Il·lustr. Mikel Valverde. Barcelona: Cruïlla, 1995. (El Vaixell de Vapor. Sèrie Blava, 57)
- BRUNHOFF, Jean de. *Història de Babar. El petit elefant*. Trad. Carles Riba. Barcelona: Alioma, 1989.
- Els tres porquets*. Adapt. David Wiesner. Trad. Teresa Farran. Barcelona: Joventut, 2003.
- Els tres porquets*. Adapt. Mercè Escardó. Il·lustr. Pere Joan. Barcelona: La Galera, 2001. (Popular; 19)

- FALCONER, Ian. *Olivia*. Trad. Jordi Pujol i Manyà. Barcelona: Serres, 2001.
- HOLZWARTH, Werner. *La talpeta que volia saber qui li havia fet allò al cap*. Trad. Maria Viu. Il·lustr. Wolf Erlbruch. Pontevedra: Kalandraka, 1999. (Llibres per a Somniar)
- ISOP. *Comare Guilla i compare Llop*. Adapt. Carme Suqué. Il·lustr. Francesc Rovira. Barcelona: La Galera, 2001. (Tramoietta; 5)
- La rateta que escombrava l'escaleta*. Adapt. Jordi Cots, Francesca Garberí, M. Dolors Latorre i Montserrat Vidal. Il·lustr. Joma. Barcelona: La Galera, 2003. (Popular; 10)
- LONDON, Jack. *La crida del bosc*. Trad. Núria Martí. Barcelona: Cruïlla, 1996. (Clàssics Universals Juvenils; 1)
- POTTER, Beatrix. *Contes complets*. Trad. Francesc Parcerisas, Joan Fontcuberta i Laura Santamaría. Madrid: Debate, 1993
- TEIXIDOR, Emili. *L'amiga més amiga de la formiga Piga*. Il·lustr. Gabriela Rubio. Barcelona: Cruïlla, 1996. (El Vaixell de Vapor. Sèrie blava; 65)
- VALLVERDÚ, Josep. *Rovelló*. Il·lustr. Narmas. Barcelona: La Galera, 2002. (Grumets; 2)

2.2.2. N'hi ha que, amb els seus moviments, em donen a conèixer l'espai i el temps on viuen

- ANGLADA, Lola. *El més petit de tots*. Barcelona: Columna, 1992.
- CROMPTON, Richmal. *Guillermo el proscrito*. Trad. Guillermo López Hipkiss. Barcelona: Molino, 2002. (Aventuras de Guillermo; 3)
- FORTÚN, Elena. *Celia lo que dice*. Madrid: Alianza, 2004. (Libro de Bolsillo. Biblioteca Juvenil; 8021)
- GOSCINNY, René; SEMPÉ. *El petit Nicolas*. Trad. Enric Larreula i Núria Vila. Barcelona: La Galera, 1992. (Els Grumets de Mar Enllà; 39)
- GRAHAME, Kenneth. *El vent en els salzes*. Trad. Ramon Folch i Camarasa. Il·lustr. Ernest H. Shepard. Barcelona: Joventut, 1993.
- LINDO, Elvira. *Manolito Gafotas*. Il·lustr. Emilio Urberuaga. Madrid: Alfaguara, 1998.
- SCHULZ, Charles M. *Sempre guanyen els més lletjos, Charlie Brown*. Trad. Joan Ramon Vallverdú. Barcelona: Edicions 62, 1990. (Còmics; 45)
- SORRIBAS, Sebastià. *El zoo d'en Pitús*. Il·lustr. Pilarín Bayés. Barcelona: La Galera, 1992. (Grumets; 1)
- TWAIN, Mark. *Les aventures de Tom Sawyer*. Trad. Maria Antònia Oliver. Il·lustr. Isidre Monés. Barcelona: La Galera, 2001. (Grumets; 43)

2.2.3. Alguns tenen una vida desafortunada

- ANDERSEN, Hans Christian. *L'aneguet lleig*. Adapt. Mercè Escardó. Il·lustr. Max. Barcelona: La Galera, 1997. (Popular; 32)
- BYNG, Georgia. *Molly Moon i l'increïble llibre d'hipnotisme*. Trad. Josep Sampere. Barcelona: Cruïlla, 2002.

DICKENS, Charles. *Oliver Twist*. Trad. Pau Romeva. Barcelona: Proa, 1996. (Clàssics Moderns)
PERRAULT, Charles. *La ventafocs*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Isabelle Forestier. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.

2.2.4. A d'altres els agrada fer de detectius

BLYTON, Enid. *Els cinc altra vegada junts*. Trad. Maria C. Cugueró. Il·lustr. Josep Correas. Barcelona: Joventut, 1989. (El Club dels Cinc)
HERGÉ. *Tintín al Tibet*. Trad. Joaquim Ventalló. Barcelona: Joventut, 1994. (Les Aventures de Tintín)
KÄSTNER, Erich. *Emili i els detectius*. Trad. Melcior Font. Il·lustr. Walter Trier. Barcelona: Joventut, 1985.
MARTÍN, Andreu; RIBERA, Jaume. *Tots els detectius es diuen Flanagan*. Barcelona: Columna, 2003. (Columna Jove; 134)

2.2.5. N'hi ha que ajuden els protagonistes. Com ho faria jo, si pogués.

Àvia a:

DAHL, Roald. *Les bruixes*. Trad. Manuel Florensa. Il·lustr. Quentin Blake. Barcelona: Empúries, 1996. (L'Odissea; 1)

Bagheera a:

KIPLING, Rudyard. *El llibre de la jungla*. Trad. Josep Samper. Barcelona: Cruïlla, 1996. (Clàssics Universals Juvenils; 3)

Gepetto a:

COLLODI, Carlo. *Les aventures d'en Pinotxo*. Trad. Anna Casassas. Barcelona: La Magrana, 2002. (Les Ales Esteses; 142)

Haddock a:

HERGÉ. *Tintín al Tibet*. Trad. Joaquim Ventalló. Barcelona: Joventut, 1994. (Les Aventures de Tintín)

Henry Balua a:

CARBÓ, Joaquim. *La casa sota la sorra*. Barcelona: Columna, 2004. (Columna Xip; 1)

Lluc el maquinista a:

ENDE, Michael. *En Jim Botó i en Lluc el maquinista*. Trad. Carme Serrallonga. Il·lustr. F. J. Tripp. Barcelona: La Galera, 2001. (Grumets; 51)

Mare cabra a:

Les cabretes i el llop. Adapt. M. Eulàlia Valeri. Il·lustr. Joma. Barcelona: La Galera, 2000. (Popular; 6)

Panoràmix a:

GOSCINNY, René; UDERZO, Albert. *Astèrix el gal*. Trad. Berta Sarsanedas. Barcelona: Grijalbo-Dargaud, 1995. (Una Aventura d'Astèrix; 1)

2.3. I d'altres que són els meus herois, perquè lluiten contra els adversaris més cruels i despietats

Astèrix - Cèsar a:

GOSCINNY, René; UDERZO, Albert. *Astèrix el gal*. Trad. Berta Sarsanedas. Barcelona: Grijalbo-Dargaud, 1995. (Una Aventura d'Astèrix; 1)

Batman - Jocker a:

KANE, Bob. *Batman. El regreso del Jocker*. Trad. Ernest Riera. Barcelona: Zinco, 1994.

Bilbo - Smaug a:

TOLKIEN, J. R. R. *El Hobbit*. Trad. Francesc Parcerisas. Barcelona: La Magrana, 1995. (L'Esparver)

Capitán Trueno - Saladí a:

MORA, Víctor. *El torneo. Las águilas de fuego y otras aventuras*. Barcelona: Ed. B, 2003. (Súper Humor Capitán Trueno; 6)

Dorothy - Màgic d'Oz a:

BAUM, L. Frank. *El màgic d'Oz*. Trad. Ramon Folch i Camarasa. Il·lustr. Ignasi Blanch. Barcelona: La Galera, 1999. (Grumets; 102)

Jim Botó - Els 13 salvatges a:

ENDE, Michael. *En Jim Botó i els 13 salvatges*. Trad. Carme Serrallonga. Il·lustr. F. J. Tripp. Barcelona: La Galera, 1996. (Grumets; 98)

Jim Hawkins - John Silver a:

STEVENSON, Robert Louis. *L'illa del tresor*. Trad. Josep Vallverdú. Barcelona: La Galera, 1999. (El Corsari; 31)

Mowgli - Shere Khan a:

KIPLING, Rudyard. *El llibre de la jungla*. Trad. Josep Sempere. Barcelona: Cruïlla, 1996. (Clàssics Universals Juvenils; 3)

Pere Vidal - Sr. Ti a:

CARBÓ, Joaquim. *La casa sota la sorra*. Barcelona: Columna, 2004. (Columna Xip; 1)

Petit Polzet - ogre a:

PERRAULT, Charles. *El petit Polzet*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Miguel Ángel Pacheco. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.

Sant Jordi - drac a:

Sant Jordi! Sant Jordi! Adapt. Jordi Vinyes. Il·lustr. Cristina Losantos. Barcelona: La Galera, 1998. (Popular; 35)

2.4. Hi ha personatges que tenen alguna característica que els fa diferents de mi

Blancaneu a:

GRIMM, Jacob i Wilhelm. *Blancaneu*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Pep Montserrat. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.

Comare Guilla i compare Llop a:

ISOP. *Comare Guilla i compare Llop*. Adapt. Carme Suqué. Il·lustr. Francesc Rovira. Barcelona: La Galera, 2001. (Tramoietta; 5)

Doctor Dolittle a:

LOFTING, Hugh. *La historia del doctor Dolittle*. Trad. Amalia Martín-Gamero. Madrid: Espasa-Calpe, 2002. (Espasa Juvenil; 78)

Elmer a:

McKEE, David. *Un dia amb l'Elmer*. Barcelona: Barcanova, 1998. (La meua Primera Sopa de Llibres)

L'Espantaocells, el Lleó i l'Home de Llauna a:

BAUM, L. Frank. *El màgic d'Oz (edició anotada)*. Trad. Ramon Folch i Camarasa. Il·lustr. W. W. Denslow. Barcelona: Empúries, 2002.

Harry Potter a:

ROWLING, J. K. *Harry Potter i l'orde el Fènix*. Trad. Xavier Pàmies. Barcelona: Empúries, 2004.

Joan Barroer a:

RIBA, Carles. *Joan Barroer*. Il·lustr. Max. Barcelona: Publ. de l'Abadia de Montserrat, 1992. (Llibres del Sol i de la Lluna; 61)

Konrad a:

NÖSTLINGER, Christine. *Konrad o el nen que va sortir d'una llauna de sardines*. Trad. Judith Vilar. Il·lustr. Frantz Wittkamp. Barcelona: Grup Promotor, 2004.

Matilda a:

DAHL, Roald. *Matilda*. Trad. Ramon Barnils. Il·lustr. Quentin Blake. Barcelona: Empúries, 1997. (L'Odissea; 40)

Obèlix a:

GOSCINNY, René; UDERZO, Albert. *Astèrix el gal*. Trad. Berta Sarsanedas. Barcelona: Grijalbo-Dargaud, 1995. (Una Aventura d'Astèrix; 1)

Patufet a:

En Patufet. Adapt. Jordi Cots. Il·lustr. Joma. Barcelona: La Galera, 2001. (Popular; 14)

Pippi a:

LINDGREN, Astrid. *Pippi calcesllargues*. Trad. Carme Suqué. Il·lustr. Rita Culla. Barcelona: Joventut, 1981.

Scrooge a:

DICKENS, Charles. *Cançó de Nadal*. Trad. Jordi Arbonès. Barcelona: Vicens-Vives, 2001. (Aula Literària; 16)

Sherlock Holmes a:

DOYLE, Arthur Conan. *El gos dels Baskerville*. Trad. Anna Gasol. Barcelona: Edebé, 2000. (Nòmades del Temps; 5)

3. I n'hi ha que són fantàstics...

Diable a:

Les collites del diable. Adapt. Caterina Valriu. Il·lustr. Pep Montserrat. Barcelona: La Galera, 1996. (El Sac de La Galera)

Gag a:

DAHL, Roald. *El Gran Amic Gegant*. Trad. Carme Geronès i Carles Urritz. Il·lustr. Quentin Blake. Barcelona: La Magrana, 1998. (Biblioteca Roald Dahl; 1)

Gandalf a:

TOLKIEN, J. R. R. *El Hobbit*. Trad. Francesc Parcerisas. Barcelona: La Magrana, 1995. (L'Esparver)

Lord Canterville a:

WILDE, Oscar. *El fantasma de Canterville i altres relats*. Trad. Josep Vallverdú. Barcelona: Barcanova, 2002. (Antaviana Jove; 41)

Mary Poppins a:

TRAVERS, P. L. *Mary Poppins*. Trad. Ramon Folch i Camarasa. Il·lustr. Mary Sheppard. Barcelona: Joventut, 1989.

Els Mumin a:

JANSSON, Tove. *La família Mumin*. Trad. Maria Luisa Borrás. Barcelona: Noguer, 1991. (Mundo Mágico; 9)

Nitus a:

SENNELL, Joles. *La guia fantàstica*. Il·lustr. Montserrat Brucart. Barcelona: Publ. de l'Abadia de Montserrat, 1992. (Els Flautats; 5)

Petit Vampir a:

SOMMER-BODENBURG, Angela. *El petit vampir*. Trad. Marta Milian. Il·lustr. Amelie Glienke. Barcelona: Grup Promotor, 2003.

Queixaluda a:

ENDE, Michael. *En Jim Botó i en Lluc el maquinista*. Trad. Carme Serrallonga. Il·lustr. F. J. Tripp. Barcelona: La Galera, 2001. (Grumets; 51)

Reina de les bruixes a:

DAHL, Roald. *Les bruixes*. Trad. Manuel Florensa. Il·lustr. Quentin Blake. Barcelona: Empúries, 1996. (L'Odissea; 1)

3.1. Capaços de lluitar contra el temps...

- BARRIE, James Matthew. *Peter Pan i Wendy*. Adapt. Xavier Roca-Ferrer. Il·lustr. Mercè Llimona. Barcelona: Destino, 1994.
- CARROLL, Lewis. *Àlicia al país de les meravelles*. Trad. Salvador Oliva. Il·lustr. John Tenniel. Barcelona: Empúries, 2002. (Butxaca; 127)
- ENDE, Michael. *Momo*. Trad. Francesca Martínez. Barcelona: Grup Promotor, 2003. (Pròxima Parada)
- GRIMM, Jacob i Wilhelm. *El nan belluguet*. Adapt. Xavier Carrasco. Il·lustr. Francesc Infante. Barcelona: La Galera, 1996. (Popular; 27)
- PERRAULT, Charles. *La ventafocs*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Isabelle Forestier. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.
- RUIZ ZAFÓN, Carlos. *El príncipe de la niebla*. Barcelona: Edebé, 1998. (Periscopio; 11)
- VERNE, Jules. *La volta al món en vuitanta dies*. Trad. Jesús Moncada. Barcelona: La Magrana, 2003. (Les Ales Esteses; 149)

3.1.1. D'escurçar-lo o d'allargar-lo, segons els plagui...

- BARRIE, James Matthew. *Peter Pan*. Trad. Maria Antònia Oliver. Barcelona: Empúries, 2003. (L'Odissea; 51)
- DICKENS, Charles. *Cançó de Nadal*. Trad. Jordi Arbonès. Barcelona: Vicens-Vives, 2001. (Aula Literària; 16)
- DOYLE, Roddy. *La venjança dels mofetes*. Trad. Armand Carabén. Il·lustr. Brian Ajar. Barcelona: Columna, 2000.
- GRIMM, Jacob i Wilhelm. *La bella dorment*. Trad. Albert Jané. Il·lustr. Gusti. Barcelona: Aura - Cercle de Lectors, 2002.
- HERAS, José María. *En Martinet tenia ganes de fer pipí la nit de Reis*. Trad. Eulàlia Planas. Il·lustr. Kiko da Silva. Pontevedra: Kalandraka, 2000. (Llibres per a Somniar)
- HOFFMANN, E. T. A. *El Cascanueces*. Trad. Humpty Dumpty. Il·lustr. Roberto Innocenti. Barcelona: Lumen, 1998.
- SEDAK, Maurice. *Allà on viuen els monstres*. Trad. Maria Viu. Pontevedra: Kalandraka, 2000. (Llibres per a Somniar)

3.1.2. D'anar endavant i endarrere en el temps...

- CANELA, Mercè. *Les portes del temps*. Barcelona: Cruïlla, 1995. (Gran Angular; 75)
- DOYLE, Arthur Conan. *El món perdut*. Trad. Joan Fontcuberta. Barcelona: La Magrana, 2001. (L'Esparver; 32)
- PEDROLO, Manuel de. *Mecanoscrit del segon origen*. Barcelona: Edicions 62, 2001. (Butxaca; 52)
- WELLS, H. G. *La màquina del temps*. Trad. Albert Folch i Folch. Barcelona: Empúries, 2002. (L'Odissea; 35)

3.2. Hi ha personatges que viuen en llocs imaginaris i fantàstics o els visiten...

Asteroides B612 a:

- SAINT-EXUPÉRY, Antoine de. *El petit príncep*. Trad. Anna i Enric Casasses. Barcelona: Empúries, 2003. (Butxaca; 109)

Fantasia a:

- ENDE, Michael. *La història interminable*. Trad. Francesca Martínez. Barcelona: Grup Promotor, 2003. (Pròxima Parada)

Illa de Mai Més a:

- BARRIE, James Matthew. *Peter Pan*. Trad. Maria Antònia Oliver. Barcelona: Empúries, 2003. (L'Odissea; 51)

Lil·liput a:

- SWIFT, Jonathan. *Viatges de Gulliver*. Trad. J. Farran i Mayoral. Barcelona: Edicions 62, 1990. (Les Millors Obres de la Literatura Universal; 5)

Nàrnia a:

- LEWIS, C. S. *El lleó, la bruixa i l'armari*. Trad. Jordi Arbonès. Barcelona: EDHASA, 1991. (Clàssics Moderns; 2)

País dels gegants a:

- PLACE, François. *Els últims gegants*. Trad. Teresa Duran. Il·lustr. Jean Lagarrigue. Barcelona: Art Blume, 2000.

País de les meravelles a:

- CARROLL, Lewis. *Àlícia al país de les meravelles*. Trad. Salvador Oliva. Il·lustr. John Tenniel. Barcelona: Empúries, 2002. (Butxaca; 127)

País d'Oz a:

- BAUM, L. Frank. *El màgic d'Oz (edició anotada)*. Trad. Ramon Folch i Camarasa. Il·lustr. W. W. Denslow. Barcelona: Empúries, 2002.

Slumberland a:

- MCCAY, Winsor. *Little Nemo*. Barcelona: Laertes, 1984.

Terra Mitjana a:

TOLKIEN, J. R. R. *El Senyor dels anells*. Trad. Francesc Parcerisas. Barcelona: Vices-Vives, 2002.

Xauxa a:

El país de Jauja. Adapt. Segovia, Francisco. Il·lustr. Kestitus Kasparavicius. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1997. (A la Orilla del Viento)

3.2.1. O espais mítics i llunyans...

Àfrica a:

BURROUGHS, Edgar Rice. *Tarzan de les mones*. Trad. Joan Mateu i Besançon. Barcelona: La Magrana, 1997. (L'Esparver; 135)

FOLCH I TORRES, Josep M. *Les aventures extraordinàries d'en Massagran*. Il·lustr. Joan G. Junceda. Barcelona: Casals, 1991. (Casals Jove; 4)

Edat Mitjana a:

SCOTT, Walter. *Ivanhoe*. Trad. Montserrat Canela. Barcelona: Edebé, 2000. (Nòmades del Temps; 6)

Far West a:

GOSCINNY, René; MORRIS, Maurice. *Els Dalton en llibertat*. Trad. Víctor Mora. Barcelona: Grijalbo-Dargaud, 1989. (Lucky Luke)

Fons del mar a:

ANDERSEN, Hans Christian. *La Sirenet*a. Adapt. Oriol Izquierdo. Il·lustr. Max. Barcelona: La Galera, 2002. (Popular; 47)

VERNE, Jules. *Vint mil llegües de viatge submarí*. Trad. Jaume Creus. Il·lustr. Marcel Bergés. Barcelona: La Magrana, 1992. (L'Esparver)

Illa deserta a:

DEFOE, Daniel. *Robinson Crusoe*. Trad. Imma Baldocchi Puig. Barcelona: Edebé, 2002. (Nòmades del Temps; 10)

STEVENSON, Robert Louis. *L'illa del tresor*. Trad. Josep Vallverdú. Barcelona: La Galera, 1999. (El Corsari; 31)

Lluna a:

HERGÉ. *Hem caminat damunt la lluna*. Trad. Joaquim Ventalló. Barcelona: Joventut, 2003. (Les Aventures de Tintín)

UNGERER, Tomi. *El home de la lluna*. Trad. Olga Abasolo. Madrid: Alfaguara, 1985. (Infantil; 96)

VERNE, Jules. *De la terra a la lluna*. Trad. Joan Leita. Barcelona: Barcanova, 1992. (Els Argonautes)

Metròpolis a:

LOEB, Jeph [et al.]. *Las aventuras de Superman 1*. Trad. Ernest Riera. Barcelona: Norma, 2002.

3.2.2. O llocs que imiten els de la realitat...

Circ a:

CORDER, Zizou. *El noi lleó*. Trad. Jordi Cussà. Il·lustr. Fred van Deelen. Barcelona: Columna, 2003.

DISNEY, Walt. *Dumbo*. Trad. Eulàlia Vidal Jubert. Barcelona: Cadí, 1998. (Els Clàssics Disney)

GEFAELL, M. Luisa. *Antón Retaco*. Il·lustr. Arcadio Lobato. Barcelona: Noguer, 2000. (Mundo Mágico; 38)

Escola a:

BLYTON, Enid. *Segon curs a Sta. Clara*. Trad. Josefina Caball. Barcelona: Molino, 1989.

ROWLING, J. K. *Harry Potter i l'orde el Fènix*. Trad. Xavier Pàmies. Barcelona: Empúries, 2004.

Fàbrica a:

DAHL, Roald. *Charlie i la fàbrica de xocolata*. Trad. Núria Roig. Il·lustr. Quentin Blake. Barcelona: La Magrana, 2003. (Biblioteca Roald Dahl; 2)

NÖSTLINGER, Christine. *Konrad o el nen que va sortir d'una llauna de sardines*. Trad. Judith Vilar. Il·lustr. Frantz Wittkamp. Barcelona: Grup Promotor, 2004.

Golfes a:

ORAM, Hiawyn. *En el desván*. Il·lustr. Satoshi Kitamura. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1995. (A la Orilla del Viento)

SÁNCHEZ-SILVA, José María. *Marcelino, pan y vino*. Madrid: Anaya, 2003. (Tus Libros; 159)

Habitació de les joguines a:

ANDERSEN, Hans Christian. *El soldat de plom*. Adapt. Josep Iluch. Il·lustr. Christoph Abbrederis. Barcelona: La Galera, 1998. (Popular; 26)

HOFFMANN, E. T. A. *El Cascanueces*. Trad. Humpty Dumpty. Il·lustr. Roberto Innocenti. Barcelona: Lumen, 1998.

Laboratori a:

HERGÉ. *Hem caminat damunt la lluna*. Trad. Joaquim Ventalló. Barcelona: Joventut, 2003. (Les Aventures de Tintín)

SHELLEY, Mary. *Frankenstein*. Trad. Beatriu Cajal. Barcelona: Edebé, 2002. (Nòmades del Temps; 11)

Panxa de la balena a:

COLLODI, Carlo. *Les aventures d'en Pinotxo*. Trad. Anna Casassas. Barcelona: La Magrana, 2002. (Les Ales Estesques; 142)

Panxa de la Terra a:

VERNE, Jules. *Viatge al centre de la Terra*. Trad. Jordi Vidal i Tubau. Barcelona: La Galera, 2003. (El Corsari; 53)

Panxa del bou a:

En Patufet. Adapt. Jordi Cots. Il·lustr. Joma. Barcelona: La Galera, 2001. (Popular; 14)

Sotabosc a:

PEYO. *Els barrufets*. Trad. Albert Jané. Barcelona: Ediciones B, 1990. (Els Barrufets; 13)

Soterrani a:

NÖSTLINGER, Christine. *Cop d'escombra al rei Cogombre*. Trad. Sílvia Halm. Barcelona: Empúries, 1992. (L'Odissea; 66)

Vaixell a:

ANDERSEN, Hans Christian. *El soldat de plom*. Adapt. Josep Iluch. Il·lustr. Christoph Abbrederis. Barcelona: La Galera, 1998. (Popular; 26)

BARRIE, James Matthew. *Peter Pan*. Trad. Maria Antònia Oliver. Barcelona: Empúries, 2003. (L'Odissea; 51)

STEVENSON, Robert Louis. *L'illa del tresor*. Trad. Josep Vallverdú. Barcelona: La Galera, 1999. (El Corsari; 31)

TWAIN, Mark. *Les aventures de Tom Sawyer*. Trad. Maria Antònia Oliver. Il·lustr. Isidre Monés. Barcelona: La Galera, 2001. (Grumets; 43)

3.2.3. Als quals arriben a través d'un lloc de pas...

Andana 9 i _ a:

ROWLING, J. K. *Harry Potter i l'orde el Fènix*. Trad. Xavier Pàmies. Barcelona: Empúries, 2004.

Armari a:

LEWIS, C. S. *El lleó, la bruixa i l'armari*. Trad. Jordi Arbonès. Barcelona: EDHASA, 1991. (Clàssics Moderns; 2)

Finestra a:

BARRIE, James Matthew. *Peter Pan*. Trad. Maria Antònia Oliver. Barcelona: Empúries, 2003. (L'Odissea; 51)

Llibre a:

COMPANY, Mercè. *Som les tres bessones*. Il·lustr. Roser Capdevila. Barcelona: Planeta, 1991.

ENDE, Michael. *La història interminable*. Trad. Francesca Martínez. Barcelona: Grup Promotor, 2003. (Pròxima Parada)

SENNELL, Joles. *La guia fantàstica*. Il·lustr. Montserrat Brucart. Barcelona: Publ. Abadia de Montserrat, 1992. (Els Flautats; 5)

Llit a:

MCCAY, Winsor. *Little Nemo*. Barcelona: Laertes, 1984.

SENDAK, Maurice. *Allà on viuen els monstres*. Trad. Maria Viu. Pontevedra: Kalandraka, 2000. (Llibres per a Somniar)

Llodriguera a:

CARROLL, Lewis. *Alicia al país de les meravelles*. Trad. Salvador Oliva. Il·lustr. John Tenniel. Barcelona: Empúries, 2002. (Butxaca; 127)

Mapa a:

CANELA, Mercè. *Les portes del temps*. Barcelona: Cruïlla, 1997. (Gran Angular; 75)

Mirall a:

CARROLL, Lewis. *A través del espejo y lo que Alicia encontró al otro lado*. Trad. Jaime de Ojeda. Il·lustr. John Tenniel. Madrid: Alianza, 1997. (Biblioteca Juvenil)

Quadre a:

MAYHEW, James. *El museu de Carlota*. Trad. Xavier Borràs. Barcelona: Serres, 2000.

Rellotge a:

GISBERT, Joan Manuel. *El guardián del olvido*. Il·lustr. Alfonso Ruano. Boadilla del Monte: SM, 1991. (Los Ilustrados del Barco de Vapor; 1)

LLIMONA, Mercè. *Xupet*. Barcelona: Hyma, 1979.

Televisor a:

RODARI, Gianni. *En Gip dins el televisor*. Trad. Àlvar Valls. Il·lustr. Rita Culla. Barcelona: La Galera, 1994. (Grumets; 71)

Túnel a:

BROWNE, Anthony. *El túnel*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1999. (A la Orilla del Viento)

3.2.4. O amb un mitjà de transport meravellós...

Catifa a:

Aladí i la llàntia meravellosa. Adapt. Josep Vallverdú. Il·lustr. Pep Montserrat. Barcelona: La Galera, 1997. (Popular; 31)

Escombra a:

LARREULA, Enric. *Els viatges de la Bruixa Avorrida*. Il·lustr. Roser Capdevila. Barcelona: Salvat, 2001. (Les Noves Històries de la Bruixa Avorrida)

PICANYOL. *Ot, el bruixot*, 8. Barcelona: La Galera, 2000.

ROWLING, J. K. *Harry Potter i l'orde del Fènix*. Trad. Xavier Pàmies. Barcelona: Empúries, 2004.

Locomotora a:

ENDE, Michael. *En Jim Botó i en Lluc el maquinista*. Trad. Carme Serrallonga. Il·lustr. F. J. Tripp. Barcelona: La Galera, 2001. (Grumets; 51)

Mongetera a:

WALKER, Richard. *Jack i la mongetera màgica*. Trad. Toni Cossimo. Il·lustr. Niamh Sharkey. Barcelona: Lumen, 2002.

Nau espacial a:

VERNE, Jules. *De la Terra a la Lluna*. Trad. Joan Leita. Barcelona: Barcanova, 1992. (Els Argonautes)

Oca a:

LAGERLÖF, Selma. *El viatge meravellós d'en Nils Holgersson per Suècia*. Trad. Lluís Solanes. Barcelona: La Magrana, 1992. (L'Esparver; 100)

Préssec a:

DAHL, Roald. *James i el préssec gegant*. Trad. Joan Mateu i Besançon. Barcelona: La Magrana, 2002.

Tren a:

VAN ALLSBURG, Chris. *L'express polar*. Trad. Màriam Serrà. Barcelona: Ekaré Europa, 2004.

4. Bibliografia especialitzada (per saber-ne una mica més)

4.1. Sobre la literatura infantil i juvenil

AMADES, Joan. *Folklore de Catalunya: rondallística*. Barcelona: Selecta-Catalònia, 1982. (Biblioteca Perenne; 13)

ARGÜELLES, Juan Domingo. *¿Qué leen los que no leen? El poder inmaterial de la literatura, la tradición literaria y el hábito de leer*. Barcelona: Paidós, 2003.

ATXAGA, Bernardo. *Alfabeto sobre literatura infantil*. Il·lustr. Alejandra Hidalgo. Valencia: Media Vaca, 1999.

BALASCH, Enric. *Una historia mágica de los cuentos*. Madrid: Oberón, 2003.

CASTILLO, Montserrat. *Grans il·lustradors catalans del llibre per a infants (1905-1939)*. Barcelona: Barcanova - Biblioteca de Catalunya, 1997.

COLOMER, Teresa. *Introducción a la literatura infantil y juvenil*. Madrid: Síntesis, 1999. (Didáctica de la Lengua y la Literatura; 1)

— [coord.]. *Siete llaves para valorar las historias infantiles*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2002.

— [coord.]. *La literatura infantil i juvenil catalana: un segle de canvis*. Bellaterra: UAB. Institut de Ciències de l'Educació, 2002.

DURAN, Teresa; ROS, Roser. *Primeres literatures: Llegir abans de saber llegir*. Barcelona: La Galera, 1998. (Deixeu-los Llegir; 5)

DURAN, Teresa; LUNA, Marta. *Un i un i un... fan cent. Cent personatges de la literatura infantil i juvenil*. Barcelona: La Galera, 2002. (El Bagul; 8)

EQUIPO PEONZA. *Cien libros para un siglo*. Madrid: Anaya, 2004.

GARRALÓN, Ana. *Historia portátil de la literatura infantil*. Madrid: Anaya, 2001. (La Sombra de la Palabra; 3)

GONZÁLEZ, Luis Daniel. *Bienvenidos a la fiesta. Diccionario-guía de autores y obras de literatura infantil y juvenil*. Madrid: CIE Dossat-2000, 2001.

- JANER MANILA, Gabriel. *Infancias soñadas y otros ensayos*. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 2002. (El Árbol de la Memoria)
- LLUCH, Gemma. *Análisis de narrativas infantiles y juveniles*. Conca: Universidad de Castilla-La Mancha, 2003.
- [coord.]. *De la narrativa oral a la literatura per a infants*. Alzira: Bromera, 2000.
- LURIE, Alison. *No se lo cuentes a los mayores. Literatura infantil, espacio subversivo*. Trad. Elena Giménez. Madrid: Fundación Germán Sánchez Ruipérez, 1988. (El Árbol de la Memoria)
- MOLIST, Pep. *Els llibres tranquils. El curs de la vida a través de la literatura infantil*. Lleida: Pagès, 2003. (Argent Viu; 63)
- OBIOLS, Núria. *Mirando cuentos. Lo visible e invisible en las ilustraciones de la literatura infantil*. Barcelona: Laertes, 2003. (Psicopedagogía; 111)
- SAVATER, Fernando. *La infancia recuperada*. Madrid: Taurus, 2002. (Pensamiento)
- VALRIU, Caterina. *Història de la literatura infantil i juvenil catalana*. Barcelona: La Galera, 1998. (Deixeu-los Llegir)

4.2. Sobre la lectura

- AGUILAR-AMAT, Anna; PARCERISAS, Francesc. *El placer de la lectura*. Madrid: Síntesis, 2004.
- ALBANELL, Pep [et al.]. *Hablemos de leer*. Madrid: Anaya, 2002. (La sombra de la palabra; 6)
- ARIZALETA, Luis. *La lectura, ¿afición o hábito?*. Madrid: Anaya, 2003. (La sombra de la palabra; 7)
- BLOOM, Harold. *Com llegir i per què*. Trad. Maria Victòria Oliva. Barcelona: Empúries, 2000. (Anagrama-Empúries; 20)
- BORDONS, Glòria; DÍAZ-PLAJA, Ana. [coord.]. *Ensenyar literatura a secundària. La formació de lectors crítics, motivats i cultes*. Barcelona: Graó, 2004. (Biblioteca d'Articles; 141)
- COLOMER, Teresa. *La formació del lector literari*. Barcelona: Barcanova, 1998. (Barcanova Educació. Sèrie Major; 10)
- COTRONEO, Roberto. *Si un matí d'estiu un nen: carta al meu fill sobre l'amor als llibres*. Trad. Joan Casas. Barcelona: Edicions 62, 1995. (Llibres a l'Abast; 286)
- PENNAC, Daniel. *Com una novel·la*. Barcelona: Empúries, 1998. (Biblioteca Universal; 61)
- PETIT, Michèle. *Nuevos acercamientos a los jóvenes y a la lectura*. Mèxic: Fondo de Cultura Económica, 1999. (Espacios para la Lectura)
- PORTELL, Joan [ed.]. *M'agrada llegir. Com fer els teus fills lectors*. Badalona: Ara llibres, 2004. (Sèrie B)
- PROUST, Marcel. *Sobre la lectura*. Trad. Anna Casassas. Barcelona: Quaderns Crema, 1996. (Mínima de Butxaca; 63)
- REYES, Lourdes. *Vivir la lectura en casa*. Barcelona: Juventud, 2004. (Materia Gris)
- RICO, Lolo. *Cómo hacer que tus hijos lean*. Madrid: Alfaguara, 2004. (A Mí Me Funcionó)